

Rapport 2009:18

Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll

Fjärrvärme vid Tullbron

Intill RAÄ 153
Tullbron
Linköpings stad och kommun
Östergötlands län

Titti Fendin

Fjärrvärme vid Tullbron

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Arkeologisk bakgrund och potential	4
Syfte	4
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	5
Tekniska uppgifter.	6
Bilaga 1. Ritningar	7

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

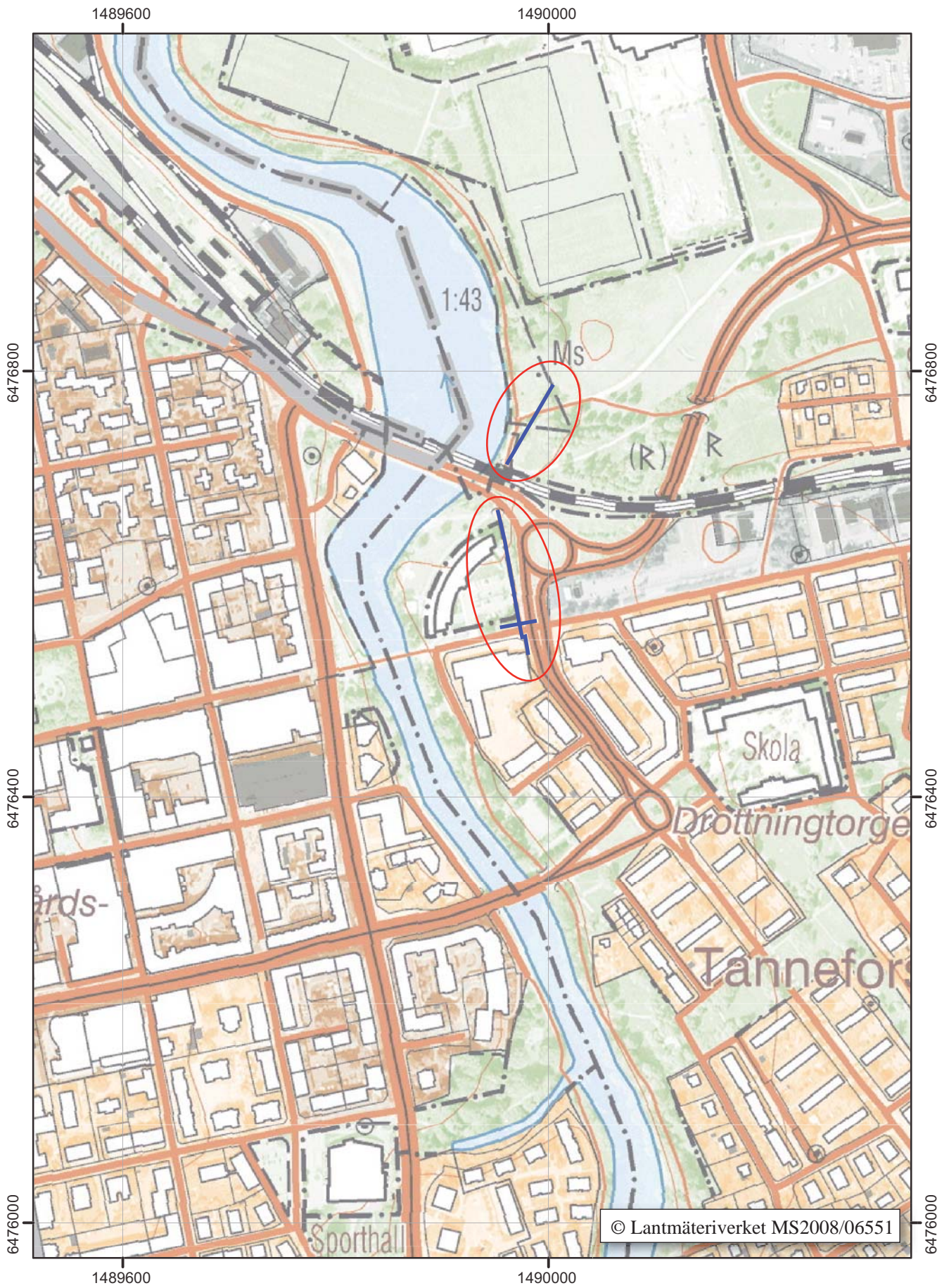
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

I samband med schaktningar för nedläggning av ny huvudledning för fjärrvärme utförde Östergötlands länsmuseum under juli-augusti 2001 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid Tullbron i Linköpings stad. Schakt togs upp längs med cykel- och gångbanan från korsningen Gamla Tanneforsvägen-Nya Tanneforsvägen, under Tullbron förbi en brobank för ett äldre järnvägsspår och vidare norrut ut på Stångebrotfältet. Den sammanlagda ledningssträckan uppgick till ca 300 löpmeter. I höjd med Tullbron påträffades rester efter sentida garveriverksamhet och spår av glasbuteljttillverkning eller rusdryckstillverkning. Ett äldre fundament, i form av syllstenar, iaktogs vid sidan om schaktet intill den äldre brobanken men denna lämning berördes inte av schaktningen.

Titti Fendin
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med aktuell schaktsträcka markerad. Skala 1:5 000.

Inledning

Med anledning av planerad huvudledning för fjärrvärme genomförde Östergötlands länsmuseum i juli-augusti 2001 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll längs med en gång- och cykelväg intill Tullbron i Linköpings stad. Området är beläget strax utanför det medeltida stadsområdet, RAÄ 153, men berör delar av 1598 års slagfält vid Stångebro. Vid tidigare arkeologiska undersökningar i anslutning till aktuellt område har medeltida fynd och anläggningar dokumenterats. Schaktbredden uppgick till omkring 1,5 m och schaktdjupet till ca 2 m.

De arkeologiska arbetena utfördes på uppdrag av Tekniska Verken i Linköping AB vilka även svarade för kostnaderna.

Områdesbeskrivning

Det aktuella området är beläget i Linköpings stad, ca 150 m öster om Stångån och strax utanför det medeltida stadsområdet, RAÄ 153. Den omkring 300 meter långa ledningssträckan utgick från västra delen av korsningen Nya Tanneforsvägen – Gamla Tanneforsvägen, fortsatte längs med cykel- och gångbanan mot Tullbron och passerade under bron. Från bron fortsatte den norrut genom en äldre järnvägsbank och vidare norrut på Stångebrofältet.

Arkeologisk bakgrund och potential

Vid tidigare arkeologiska undersökningar i anslutning till aktuellt område har medeltida fynd och anläggningar dokumenterats. I samband med tillkomsten av järnvägen i slutet av 1800-talet påträffades en renässansstygbygel och ett landsknektssvärd som båda sannolikt härrör från slaget vid Stångebro år 1598. Vid sökschaktningar år 2001 för en ny järnvägsbro framkom en blosshållare, vilken troligen kan dateras till före 1700-tal (FMIS, Molin 2003).

Det finns ett antal registrerade fornlämningar i närområdet. RAÄ 356 (Linköpings stad) utgör en boplatz med okänd utsträckning ca 40 x 30 m (NNO-SSV). Läget för boplatzen är omedelbart väster om planskild korsning mellan Norrköpingsvägen och Stambanan. Det ligger inom plan parkmark med enstaka lövträd. Vid en utredning påträffades ett förhistoriskt kulturlager med sot, kol, skärvsten samt bränd lera. I botten av lagret fanns stolphål. Över det förhistoriska kulturlagret låg ett stadslager, sannolikt från efterreformatiskt tid, innehållande tegel, rödgods och porslin etc (FMIS).

RAÄ 185 (Linköpings stad) utgör en älvkvarnsförekomst. Älvkvarna finns på en flack håll i norrslutning av en bergshöjd inom parkmiljö och ca 12 m norr om järnvägsspåret. På hållen finns älvkvarnar, 4-6 cm i diameter och 0,5-1 cm djupa. Älvkvarnarna är något vittrade. Det finns dock tecken på att fler älvkvarnar funnits, de är dock mycket otydliga. 2,4 m söder om älvkvarnarna är berget bortsprängt (aa).

RAÄ 163 (Linköpings stad) utgörs av en rund hög (?), 15 m i diameter och 2 m hög. Högens läge var på ett krön eller sydslutning av en moränhöjd med berg i dagen, som i dag utgörs av tomtmark. Höjden är 50 m ö h. Högen undersöktes och borttogs 1945. Dateringen förlades till bronsålder-järnålder. 100 m nordost om denna plats skall enligt uppgift ytterligare 3-4 gravhögar ha funnits, se Cnattingius. Inga synliga lämningar efter dessa högar finns dock på platsen. Vid arkeologisk för- och slutundersökning år 2000 invid platsen för de förmodade högarna framkom endast kulturlager daterade till 1700-1900-tal (aa).

Inom schaktområdet fanns ett fundament. Det ligger på den södra sidan om den äldre järnvägsbanken. Vid arbetstillfället förordades att arbetsföretaget skulle undvika att beröra lämningen som därmed ligger kvar i örört skick. Fundamentet utgör troligen en rest efter ett brofäste.

Områdets placering invid Stångån, strax utanför det medeltida stadsområdet, kunde innebära att tidigare okända medeltida lämningar påträffades. Närheten till ån möjliggjorde även fynd av förhistorisk karaktär såsom boplatser och gravar men även strandnära/vattenkrävande aktiviteter. Eftersom schaktet passerade genom platsen för slagfältet år 1598 fanns även en risk att arbetsföretaget skulle beröra lämningar som kunde kopplas till striderna.

Syfte

Undersökningens syfte var i första hand att undvika att fast fornlämning skulle komma att beröras av arbetsföretaget. I händelse av mindre ingrepp i fast fornlämning skulle lämningarna dokumenteras för att fastställa deras karaktär, omfattning och datering. Vid större ingrepp skulle länsstyrelsen kontaktas för vidare beslut i ärendet.

Till undersökningen kunde följande frågeställningar knytas:

- Finns det rester efter strandnära aktiviteter? I så fall, från vilken verksamhet och från vilken tidsperiod härrör dessa?
- Finns det lämningar från slaget vid Stångebro år 1598?

Metod och dokumentation

Den arkeologiska förundersökningen utfördes som en schaktövervakning i form av antikvarisk kontroll i samband med schaktningarna för fjärrvärmeledningen. Dokumentationen genomfördes i form av översikts- och profilritning. Dokumentationsmaterialet förvaras i Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Resultat och tolkning

Den sammanlagda schaktsträckan uppgick till omkring 300 meter. Schaktbredd och djup var genomgående 1,5 m respektive 2 m. Två avsnitt av ledningsträckningen dokumenterades vilka nedan kommer att belysas:

Det första avsnittet av det dokumenterade ledningsschaktet omfattade en sträcka om ca 1 m och profilen upprättades mot öster, i västra delen av korsningen Gamla Tanneforsvägen-Nya Tanneforsvägen. Inom schaktsträckan var lagerbilden ensartad; överst i schaktet iaktogs fyllnadsmassor (L2) med lera, sand och tegel ner till ett djup av ca 0,9 m. Därunder vidtog två (L3 och 4) avsatta kulturpåverkade lagerhorisonter av humös sandig lerjord med inslag av sot, kol och bränd lera. Den undre horisonten var något mer vattenpåverkad. Fynd saknades helt. Lagerhorisonternas volym uppgick var och en till ca 0,20 m (se bilaga).

Den andra dokumenterade sträckan omfattade 47 m. Den började strax norr om korsningen Gamla-Nya Tanneforsvägen längs den västra kanten utmed en befintlig gång- och cykelväg. Schaktet fortsatte i riktning mot Tullbron och dokumentationen avslutades vid bronns södra betongfundament. Topografin var markant sluttande i riktning mot Stångån och själva bron. I schaktets södra del iaktogs fyllnadsmassor (L1) innehållande lera, sand och tegel med ett omfång på ca 0,35 m, medan massorna närmast brofundamentet uppgick till drygt 0,45 m. Fyllnadsmassorna underlagrades av ett tunt (0,10 m) svart lager med bark, träflis och läderspill (L2). Lagret kunde följas inom schaktväggens första 27 m. Under det svarta bark- och träflislagret fanns ytterligare ett bark- och träflislager (L3). Detta andra bark- och träflislager var mer brunt i färgen och innehöll förutom läderspill även glasbitar och tegel. I de inledande 17 meter av schaktavsnittet uppgick lager 3 till ca 0,20 m tjocklek för att därefter tunna ut, men kunde utan avbrott följas fram till betongfundamentet. Tunna ler- och sandlinser sågs mellan de båda bark- och träflislagren inom tre schaktavsnitt (0-3 m, 8-13 m samt 17-26 m).

I den delen av schaktet som fortsatte under Tullbron och vidare genom en äldre järnvägsbank och ut på Stångebrofältet påträffades inget som innebar vidare arkeologiska åtgärder. Intill den södra sidan av järnvägsbanken framkom ett fundament förmodligen rester efter ett brofäste. Den äldre järnvägsbanken tillkom i samband med att en tidigare järnvägsbro över Stångån uppfördes år 1908. Detta järnvägsspår tillhörde den smalspåriga järnvägssträckan mellan Linköping och Ringstorp. De olika trä- och barkflislagren som innehöll läderspill härrör från garveriverksamhet som bedrivits under senare tid invid Stångåns norra strand. De flaskor som framkommit härrör troligen från butelj- eller brännvins/öltillverkning. De tillvaratogs ej.

Figur 3. Några av de påträffade glasflaskorna. Foto ÖLM.

Referenser

FMIS

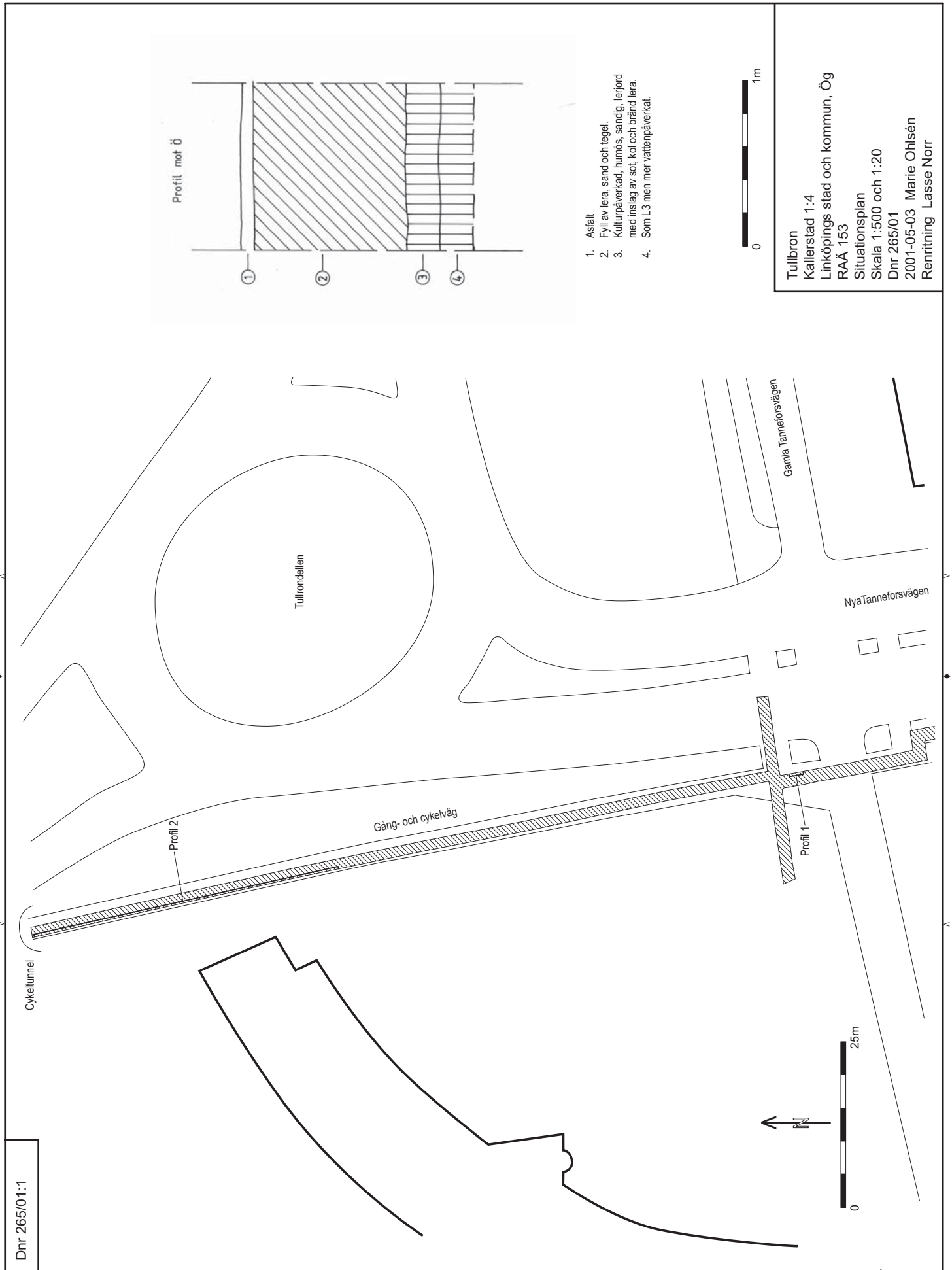
Molin F 2003. *Arkeologisk utredning etapp 2. Ladugårdsbacke. Södra Stambanan och Stångådalsbanan. RAÄ 185 och RAÄ 356, Linköpings stad och kommun, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet UV Öst 2003:4

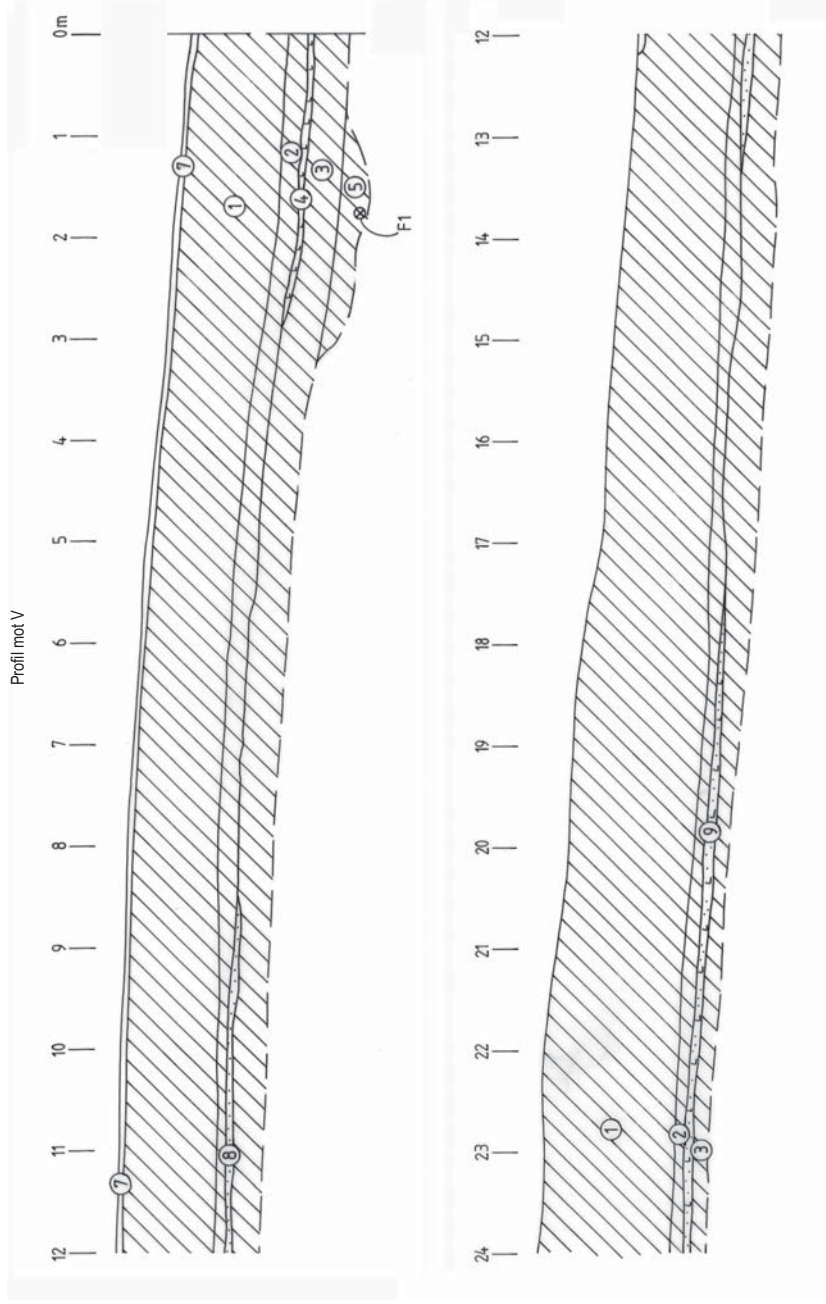
Topografiska arkivet rörande det aktuella området. Östergötlands läns museum

Tekniska uppgifter

Lokal	Tullbron
Socken/Stad	Linköpings stad
Kommun	Linköpings kommun
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	Intill RAÄ153
Ekonomiska kartans blad	08525 8F2f
Koordinater	X6476656 Y1489972 – X 6476792 1490036
Koordinatsystem	RT 90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens dnr	220-2649-01
Länsstyrelsens handläggare	Carin Clareus
Länsstyrelsens beslut	2001-06-25
ÖLM dnr	265/01
ÖLM projektnr	Ä6622
Uppdragsgivare	Tekniska verken i Linköping AB
Kostnadsansvarig	Tekniska verken i Linköping AB
Projektledare	Marie Ohlsén
Fältarbetstid	Juli-augusti 2001
Totalt undersöktes	ca 300 löpmeter
Fynd	-
Foto	-
Analyser	Nej
Grafik	Johan Levin
Renritning	Johan Levin/Lasse Norr
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2009:18 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Ritningar

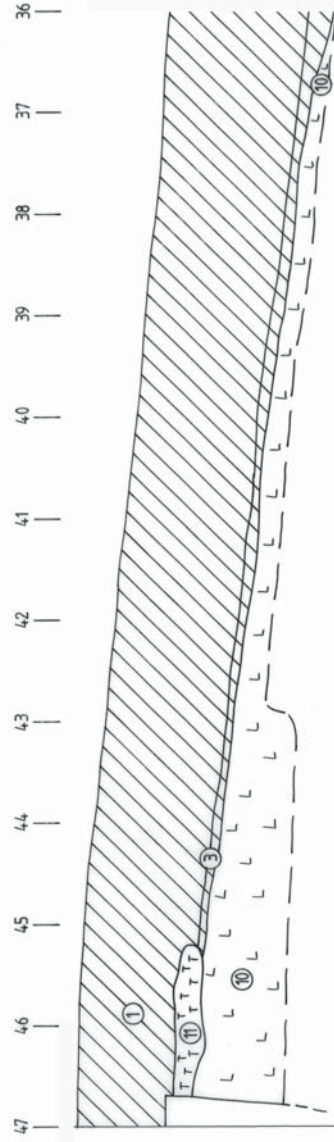
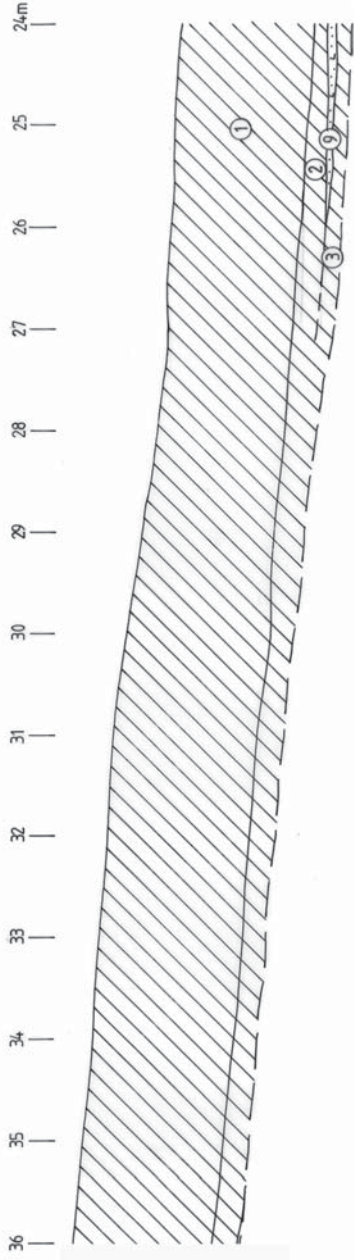

1. Fyllnadsmassor med tegel, sand och lera.
2. Svart bark/träffislager med läderspill.
3. Brunt bark/träffislager med tegel, läderspill och glasbitar.
4. Lerlins.
5. Glaslager (F1).
6. Barkligger fortsätter (L3)
7. Asfalt.
8. Sandlager.
9. sand/lerlager.

Tullbron
 Kallerstad 1:4
 Linköpings stad och kommun, Ög
 RAÅ 153
 Profilritning
 Skala 1:50
 Dnr 234/01
 2001-05-03 Marie Ohlsén
 Renritning Lasse Norr

Profil mot V

1. Fyllnadsmassor med tegel, sand och lera.
2. Svart bark/träflislager med läderspill.
3. Brunt bark/träflislager med tegel, läderspill och glasbitar.
4. Lerfins.
5. Glaslager (F1).
6. Barklager forsätter (L3).
7. Asfalt.
8. Sandlager.
9. sand/lerlager.

Tullbron
Kallerstad 1:4
Linköpings stad och kommun, Ög
RAA 153
Profiltitning
Skala 1:50
Dnr 234/01
2001-05-03 Marie Ohlsén
Renritning Lasse Norr

Med anledning av planerad huvudledning för fjärrvärme genomförde Östergötlands länsmuseum i juli-augusti 2001 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll längs gång- och cykelvägen vid och under Tullbron i Linköping. Schakten öppnades från och under Tullbron, fortsatte över en brobank för en äldre järnvägssträcka och vidare ut på Stångebrofältet. Den sammanlagda ledningssträckan uppgick till ca 300 löpmeter. Vid undersökningen framkom inget av arkeologiskt intresse som föranledde vidare arkeologiska åtgärder.